

Považuji za užitečné nejprve několika větami objasnit, co je cílem tohoto předmětu. Předně je dobré mít na paměti, že ne všechna hudba je prováděna podle závazného přesného zápisu v notách a opačný způsob, nabízející hudebníkům značnou svobodu realizace, není žádnou novinkou. Naopak, už před několika staletími, patřilo k výbavě školeného hráče i umění improvizace a hudební part poskytl jen hrubý návod co hrát, čeho se držet. Zápis bylo třeba obohacovat melodickými ozdobami, později pečlivě vypisovanými – byly to nátryly, mordenty, trylky, obaly i větší skupinky nepsaných not. To pravé pak přicházelo v kadencích, kdy se doprovodné nástroje zcela odmlčely a sólista musel vyplnit určitý čas tím, co byl schopen přinést jako vlastní příspěvek hranému dílu. Později ovšem bylo toto umění odloženo „ad acta“ a kadence začaly být komponovány a hrány stejně otrocky, jako celý zbytek skladby. Nic proti kadencím, které například houslistům vytvořil Joseph Joachim.

Improvizace přetrvala jako jedna z nutných dovedností už jen ve varhanním oboru, neboť při bohoslužbě je nutno pohotově reagovat hraním čehokoliv, ale nepřetržitě, například je-li delší zástup věřících u přijímání.

Ve 20. století se prvek improvizace začal vracet do hudební praxe především zásluhou prvních jazzových souborů. Zprvu jakoby opatrně, nesměle, ale v průběhu 20. let se podle vzoru těch odvážných a nejtalentovanějších, například Louise Armstronga (1901-1971), pokoušeli o vlastní přínos hraným skladbám další a další a v první fázi jazzu, tzv. neworleanského stylu, měla obvyklá trojice melodických hlasů (kornet či trubka, trombon a klarinet) situaci o to snadnější, že si hráči navzájem dodávali odvahy, hrajíce své nápady současně. Z této kolektivní improvizace vyrostli brzy vynikající sólisté, jdoucí dále příkladem a v průběhu 30. let již vytvářející promyšleně stavěné melodické linie, respektující sice daný harmonický základ, ale už ani vzdáleně nepřipomínající původní nápěv písně či hlavní linku skladby.

Jejich dovednost dále rostla příchodem tzv. moderního jazzu ve 40. letech, kdy harmonická kostra jak populárních písní, tak tradičního černošského blues začala být obohacována o alterované intervaly, které bylo nutno sledovat a respektovat, aby necocházelo ke kolizím. Prvními mistry brilantně prováděných sól byli například trumpetista Dizzy Gillespie (1917-1993) a jeho častý druh, saxofonista Charlie Parker (1920-1955). Vznikla také celá řada nových melodií, založených na staré harmonii. Zdaleka nejvíce pak na základě sledu akordů písničky „I Got Rhythm“ z muzikálu George Gershwinu „Girl Crazy“ z roku 1930. Těchto parafrází jsou stovky a muzikantkou hantýrkou se jim říká „Rhythm Changes“. Případně jediným slovem „rhythm“, tentokrát neznamenajícím „rytmus“.

Co je pro jazzové interpretace tradičního materiálu (populárních písní, psaných pro šlágrový trh, muzikálová divadla nebo filmové ateliéry) příznačné: není závazná původní tónina, tempo ani rytmus, často se mění metrum, z třídobého na čtyřdobé, případně naopak. Původní harmonická složka je, jak bylo řečeno, jen výchozím bodem k obohacování a někdy i úplné změně, občas paradoxně i naopak - ke zjednodušení v intencích modálního jazzu.

Jak moc se lze od historické předlohy vzdálit, to bude náplní předmětu. Srovnávací metodou brzy zjistíme, že improvizace poskytuje těm, kdo ji ovládají, značnou svobodu a pokud hudebníci úvodem produkce nezahrají povědomou melodii a vrhnou se rovnou do víru improvizace, poznají předlohu zase jen zkušení muzikanti. Ve vybraných ukázkách k poslechu ve většině případů uslyšíme nejprve nejstarší dostupnou podobu populární písně, jak zazněla v broadwayských divadlech nebo byla použita ve filmu, pak co se s ní dělo v éře swingu 30. let a dále po druhé světové válce. Na to, čeho si přitom všimat, co se proměnilo, budu svým výkladem upozorňovat.

Budeme se zabývat především dílem *Velké šestky Broadwaye*, jakési paralely k *Pařížské šestce* první čtvrtiny 20. století nebo *Mocné hrstce* ruských romantických skladatelů. Našimi průvodci tak budou Jerome Kern, Irving Berlin, Cole Porter, George Gershwin, Richard Rodgers a Harold Arlen (narození v letech 1885-1905) a možná trochu překvapivě ten největší z jazzového břehu, Duke Ellington (1899-1974), jehož melodie se rovněž těší stále novým přepracováním.

Tak do toho!

5. října 2020